

ОД ИСТОГ ПИСЦА

ПРЕКО ПРАГА

ВЛАДИКА
ГРИГОРИЈЕ

НЕБЕСКА
ДВОРИШТА

Живе слике

Copyright © 2022, Григорије Дурић
Copyright © 2022 овог издања, ЛАГУНА

Фотографија владике Григорија на полеђини корица
© Емил Јованов, 2022

НЕБЕСКА
ДВОРИШТА

I

Април у Београду

У рано прољеће Сава постаје дивља и неукротива. Волио сам је такву. Загледан са кеја, испод Бранковог моста, у својој снази и непредвидљивости личила ми је на сâм живот. Лутајући погледом по води и не размишљајући ни о чему одређеном, на њеној сам обали остављао терет дневних брига. Стајао бих тако без свијести о времену и свијету око себе. Чинило ми се да је тај простор испод моста онај Београд који највише осјећам и доживљавам као свој и гдје сам ја заиста био ја, без икакве бојазни од сопствених или туђих очекивања и хтијења. Непатвореност и неукротивост мутне и подивљале ријеке подсјећали су ме на завичај за који је мало ко чуо у граду који је прије неколико година постао мој нови дом.

Док непомично стојим под мостом, по глави ми се врте слике из дјетињства, живље и опипљивије него икада раније. Као да се под теретом, којег се овог пута нисам успио ослободити, улубљује и кеј под мојим ногама. У трену бљеснуше сјећања на Планиницу, на сваки њен камен, дрво и боје, у које је као на сликарском

платну била вјешто уроњена. Запахну ме свјежи прољетни ваздух, испуњен мирисима трава које жене скупљају, суше и од њих справљају мелеме и чајево за сваку бољку. Низ грло ми клизну слатко-киселкасти залагај зреле шљиве. У глави ми се роје сви они планински звукови што допиру од стоке на пашњацима, међусобног дозивања сељака, удараца сјекире у сунцем опалјено и чворновато дебло, од дјечјег подврискивања и монотоне пјесме зрикаваца у врело љетње подне. Осјетих, готово физички, присуство густе тишине која са свих страна обавија стољетну шуму...

Гледам мутну Саву, а причињава ми се ужурбани планински поток крај којег, на рубу зелене падине, сједи дјечак и машта како има коња који поред њега пасе и како је он, дјечак, из неког недохватног разлога срећан. Одједном га из маштања прену глас који допире одоздо, од Видине воде. Дозива га друг како би се са њим и осталом дјецом играо спровода и сахране. Док ужурбано устаје с влажне траве, видим да сам тај дјечак заправо ја и да се трчећи спуштам према Видиној води. Придружујем се поворци на чијем челу се налази Илија П., коме је у рукама збрда-здолу састављен крст од укрштених грана. Коловођа читаве игре, онај који ме је дозивао, најстарији али и најнемирнији, преузима на себе улогу попа. Дјевојчице су се забрадиле марамама и чекају свој тренутак да почну с јецањем и нарицањем. Нико, међутим, не жели да буде покојник. Режиер те драматичне сцене прилази ми и молећиво пита да ли бих могао глумити покојника.

– Лаган си и мали, а и сигуран сам да би ти издржао до самога краја.

Пожали ми се затим како спровод никако не може да стигне своје свршетку, а да се „покојник“ не побуни и не устане.

– Неће – па руком показујући на осталу дјецу додаде – нико неће да буде мртав. А ти би то, гарант, могô!

Гледао ме је лукаво, испод ока, а ја њега с урођеним неповјерењем, али ме је уједно мамио изазов да издржим до краја, да покажем свима како могу урадити оно што други не могу. Утом се, на моју радост или тугу, једна дјевојчица побуни.

– Вала, нећу да се играм сахране – узвикну љутито. – А и ти си луд – одбруси коловођи (који је иначе из града, али долази код нас у село на распуст), а затим иступи из већ формиране поворке.

– Нећу, богами, ни ја да слутим на какво зло и несрећу. Бјежи, болан, да нам матере сазнају, било би нам за кики па о ледину – добаци му одсјечно друга побуњеница, те и сама напусти поворку.

Полако али сигурно распада се сценографија импровизоване сахране.

Отварам очи, пред собом опет видим Саву. Помишљам како одвојеност није успјела да ме удаљи од Планинице и мојих које сам тамо оставио. Неки простори оживе у нама јаче и снажније тек када их напустимо. Заволио сам, истина, и Београд, који ми је пружао све оно што Планиница није могла, али је није могао замијенити. Није то могао учинити, а мој Београд није ни имао таквих намјера. Београд је прихватао нас дошљаке са свих страна, некако на први мах, брзо и не премишљајући се, онако како би се пружила рука некоме ко се оклизнуо овдје, на блатњавом Савском кеју.

Одсутно сам лутао погледом по набујалој води, а моје слутње постајале су све више пријетеће и све неумитније, као ријека преда мном која је некуд журила, а опет свашта памтила, можда највише усамљенике који су немоћно стајали на њеној обали. Тим сам слутњама ишао у сусрет, иако сам осјећао да ће бољети. Непрестано сам подсјећао себе да је све оно што је чинило живот који сам познавао прије доласка у Београд могло још данас да буде разорено, а да богомдана љепота Планинице постане поприште смрти. Људи које волим, које називам мајком, братом, стрицем, пријатељима, кумовима, сви одреда су у том тренутку били у опасности, а ја сам непомично стајао не проналазећи ни једног јединог начина да им помогнем. Преплављивао ме је осјећај немоћи. Тамо, у подножју Карасовине и Перуна, сваког трена могу бити прекинути животи. Неизвјесност, безнадежност, језа, бол, истовремено парализа и нагон за покретом населили су ми ум, тијело и душу. Одједном су ми били мили сви који су тамо, и они са којима сам се понекад свађао, па чак и тукао као дјечак. И они који су ми завидјели, и они којима сам завидио. Све је некако одједанпут било опроштено, као што то бива у близини смрти.

II

Ја не бих пружио руку своју према теби да те убијем

Полако сам се окренуо од Саве и кренуо назад, најприје уз једне, па уз друге степенице, па на Косанчићев венац. Чинило ми се као да сам се ту, поред срушене Народне библиотеке, старом београдском калдрмом попео уз Осоје, и изашао на Дворишта у Планиници, тамо испред школе, гдје сам одрастао. Моја школа била је моја прва библиотека. Пред књигом, а поготово пред библиотеком, увијек сам стајао као пред тајном. Ова библиотека је била тим чуднија што је била до темеља срушена, а ја сам увијек могао, стојећи поред те рушевине замислити библиотеку и лијепе књиге у њој. Могао сам замислити како, док горе књиге, у неком смислу горе и њихови писци, али и они који су у њима описани. Ко је тада, упркос свем лудилу које је већ неко вријеме надирало, могао помислити да ће за неколико мјесеци у овој нашој земљи која се распада изгорјети још једна стара библиотека, као и да ће за то недјело бити одговорни поједини припадници мога народа који је на олтар слободе, поред толиких стотина хиљада живота, пре пола вијека положио и пола милиона својих највреднијих књига?

Стојећи пред голим темељима старе библиотеке питао сам се да ли ће попут ње нестати и све што су моји преци с муком стицали. И док сам, у магновењу, гледао огањ који гута библиотеку, не знам како, осјетио сам се слободан – али и сам. А онда сам се упутио у поткровље оронуте зграде Богословског факултета у Улици 7. јула број 2.

Времена је понестајало, морао сам што прије нешто учинити. Распитивао сам се на све стране како да помогнем својима у Планиници, највише међу људима које сам упознао током демонстрација против рата и за земљу погубне власти. У оваквим ситуацијама увијек се нађу они који знају све. Они знају све и свакога, а опет, када треба прећи са ријечи на дјела, они заправо не могу да помогну. Нисам ни знао коме од њих могу вјеровати јер су наша познанства била кратка и површна. Како ми је само, из ове перспективе, одједном постало отужно и неважно то што се, тих дана, причало о мом говору на Правном факултету. Било је оних који су ме због тога гледали с подозрењем, али и оних који су ме, из истог разлога, узносили у небеса. Једнако се нисам добро сналазио и осјећао ни када ме безразложно критикују, ни када ме, исто тако безразложно, уздижу. Ништа од тога није било онако како се другима чинило, нити је имало везе с тим ко сам заправо ја.

Као студент теологије био сам већ искусио што значи јавно говорити. На округлом столу у Глини, у Хрватској, разни су људи узимали ријеч, а онда је дошао ред и на мене. И ја сам говорио оно и онако како сам мислио и осјећао, по души. Рекао сам да сам с протом Душаном Пушкарком обишао много села на Кордуну у која од Другог свјетског рата није крочила нога свештеника. Тамо

сам уочио оно што видим да је једнако тако и на Банији, а вјероватно је тако и у Лици. Запазио сам да су наша села запуштена и несређена, и да се урушавају. Хрватска села су сређена и усред сваког села је црква. Знам, рећи ћете, они су нас клали, убијали и спаљивали живе, а ти их хвалиш што су им села сређенија од наших. Али ја вам кажем – говорио сам оштро и самоувјерено – наравно да су усташе били злочинци, али нису ваљда сви хрватски сељаци усташе. На крају, нису Хрвати наша брига, него ми сами, а ми се не кајемо и не настојимо постати бољима. Не поштујемо оно што имамо, него стално тражимо нове изговоре и нове идоле у разним људима, преварантима ове или оне врсте, и предајемо се запарљености, нераду и љености. У томе је наше богоодступништво и, ако се за њега не покајемо, ни ово мало што је остало наше више то неће бити.

Те су моје ријечи домаћи људи дочекали с одушевљењем, али сам у очима својих сапутника, док су нас пребацивали са бихаћког аеродрома неким невероватним антоновом, авионом без седишта, запазио и неку несрећну завист. Нико ми није ништа приговорио, али сам био увјерен да ће, препричавајући моје ријечи, рећи како сам хвалио Хрвате, а кудио Србе, „и, ето, они су му чак и аплаудирали“.

Тај је мој говор интегрално објављен у локалним глинским новинама.

Наш лет био је посљедњи лет са бихаћког војног аеродрома.

Све у свему, било је то још једно горко искуство које иде у прилог увјерењу многих да не треба говорити оно што мислиш. Јер, ако се још испостави истинитим то што мислиш, онда си, брале, баш награбусио! Било је

то вријеме кад се на ствари гледало само црно-бијело и када је људским душама завладала некаква злурада искључивост, заслијепљеност која је чинила да се у туђе загледало само како би се могло упријети прстом у оно што не ваља. И док сам се тад надао да је све то пролазно, сада, док исписујем ове редове, пробада ме болна мисао, свијест о томе да искључивост узима све више маха.

Уколико тако, због нечега што си рекао или због нечега што „поуздано“ знају да мислиш, дођеш на нишан, био си изложен провјереним удбашким „оперативним методама“. А главна је била, уколико су хтјели да унесу некакву помутњу, да се од уха до уха преноси „прича се, јеси ли чуо“... Јадни и слуђени људи преносили би даље, прихватајући њихово злонамјерно тумачење као своје. Та метода је тако добро функционисала да им је, мислим, и сам ђаво завидио. Циљ је био само један, зао колико и бесмислен, да се, ако је икако могуће, некоме сломи врат. А најбоље и најлакше ономе који говори превише и који се, како рече „један једноме за једнога“, сам „намјешта“.

Премда сам тешко подносио те смицалице, ишао сам некако напријед. Не знам шта ме је водило, али осјећао сам да се заиста крећем ка неком циљу, као и да ме ништа више не може спутати или вратити унатраг. Ипак, нисам се могао ослободити своје слабости да се изненађујем сваки пут када видим докле све може отићи људска злоба.

Наиме, у војсци сам имао доброг друга, Албанца са Косова. Звао се Изет С. и завршио је Правни факултет. Дружили смо се и разговарали о свему, наравно, о религији и политици понајвише, а неријетко и о фудбалу и другим свакодневним животним темама. Запазили

су из Службе војне безбједности да често проводимо вријеме заједно. При једном од наших сусрета официр за безбједност, пуковник С. (а често ме је позивао на рапорт због разних, бесмислених притужби) рекао ми је да су примијетили како се дружим са једним образованим Албанцем. Помало изненађен, упитао сам га да ли је то неко зло или гријех. Лице му је било безизражајно. Само је хладно изговорио:

– Кад би се заратило, он би тебе првог убио.

Шокирала ме је толика глупост и злоба. Након неколико дана, док смо се рано ујутро бријали, у једном тренутку, Изет ми је дошапнуо како га је С. позвао на разговор и рекао му да није добро да се дружи са мном (попом) јер бих га ја у рату први убио.

– Па то је и мени рекао за тебе – узвратих му.

На то је Изет С. изговорио нешто неочекивано, али савршено тачно:

– Имамо посла с монструмима.

Помишљао сам да се некоме жалим, али нисам имао коме. Утјеха је била што смо се Изет С. и ја од тада још боље и искреније дружили. Једном смо чак заједничким снагама спречили да дође до свеопште туче између Срба и Албанаца, јер су се један Србин и један Албанац дохватили на фудбалу.

Но, нажалост, није требало дуго чекати да се са истом злобом сусретнем и *међу својима*. Наиме, неки од колега са мог факултета осудили су ме и због тога што сам са пријатељем помогао тројици Муслимана који су служили војску у Београду да се пребаце преко Дрине. На мене их је упутио мој рођак из Планинице, Славиша Ј., који је с њима био у јединици и рекао им да једино мене познаје у Београду, те да сам ја, ето, „Божји човјек“

и да бих можда могао и хтио помоћи да некако пребјегну „преко“, међу своје. А тада смо се већ увелико дијелили на *њихове* и *наше*, па њихови за нас и наши за њих као да више нису били људи. Неко ми је због тога што сам урадио на вратима студентске собе написао да сам издајник и да помажем муслиманску војску, те да сам их успјешно појачао са три војно способна и добро обучена војника. Нисам скинуо натпис са врата, само сам на ту цедуљицу дописао оно што је патријарх Павле тада говорио: „Када је човјек везан и голорук, онда људски с њим поступај, а када има пушку, онда важи оно: 'пушка ти, пушка ми'“. Свиђале су ми се те патријархове ријечи јер су звучале људски, иако их нисам баш сасвим теолошки и јеванђелски разумијевао, већ некако више епски. Знао сам и за један ајет из Курана, али било је превише опасно тако нешто цитирати: „И кад би ти пружио руку своју према мени да ме убијеш, ја не бих пружио руку своју према теби да те убијем, јер ја се бојим Аллаха, Господара свјетова“ (Ал-Ма’ида, 28).

III

Избјеглице у двору

Свалио сам се у стару фотељу, која је ко зна како доспјела у ту нашу јадну, малу студентску собу у факултетском поткровљу. Како некеме није било мрско да то дебело чудовиште извуче горе? Пребирао сам у мислима посљедње вијести које су стигле од рођака из Вареша, који је од почетка марта био моја најјача спона, скоро једина, с тим градом и мојом Планиницом. Информације су сти-зале споро и тешко, док је он, директор једног предузећа, успијевао одржавати колико-толико редован контакт са свијетом изван Вареша. Било је питање времена када ће и та једина спона бити прекинута. Од њега сам сазнао да су на Планиницу пристигле избјеглице из околних села и заселака, па чак и градова, и да се ситуација по-горшава из дана у дан. Силазак на ријеку разбистрио ми је донекле главу, али у души ми је још увијек горило и у грлу ме је стезало.

Неких мјесец и по раније успио сам да помогнем да се неколицина жена и дјеце пребаци из Планинице и Славина у Владичански двор у Вршцу. То је била једна

од најизазовнијих епизода у мом дотадашњем животу. У освит рата, након убиства старог свата Николе Гардовића испред Старе цркве у Сарајеву, када је завладала језива паника међу Србима у општинама гдје су били у мањини, пребацио сам аутобус пун жена и дјеце до Вршца. Сакупио сам нешто новца од пријатеља, а остатак је намирио владика Атанасије. Све је подсећало на аутобус из филма *Ко ѿо ѿамо ѿева*. Сваки час настајала је некаква перипетија. Људи у аутобусу били су узнемирани, кренули су у потпуну неизвјесност. А након првог заустављања у Брези мало је ко од њих вјеровао да ће стићи на одредиште.

Но, мисија је била успјешна јер је добри владика Атанасије људе издјегле из планине настанио у барокни Владичански двор. А ко би на цијеломе свијету такво нешто учинио?! Двор и скупоцјени мобилијар у њему нису му превише значили. Наравно да смо људе замолити да припазе. Било им је лијепо и топло, потрудили смо се да имају све што им треба, али то није могло бити трајно рјешење. Неописива ситуација, али ипак је владао некакав необичан ред. Тај народ је схватио да се налази у нечем раскошном и вриједном, па се и понашао тако. Убрзо су се организовали око заједничких послова. И, заиста, не да нису ништа оштетили, него су све те старинске ствари у двору одједном оживјеле, заблистале и све је постало смисленије, па чак и љепше.

Неколико дана прије њихова доласка био сам с владиком Атанасијем на ратишту у Хрватској. Окучани, западна Славонија. У граду двије хиљаде војника, пију и пуцају у ваздух, нико не зна шта треба да ради, нико ништа не зна ни о чему, све слути на распад и разарање. Сви су збуњени, а нарочито они који треба да воде рат,

да командују војском у свом том лудилу и некако обуздају са свих страна надируће зло.

Кад смо одатле прешли преко Саве у Босну, одмах смо налетјели на страже. Видјело се да се људи из страха самоорганизују. Држава је изгубила сваку контролу. Ништа лакше није било на тим пунктовима него погинути. И то би се вјероватно могло догодити из чистог неспоразума.

Када сам се вратио у Београд, јављено ми је из Вареша да је један од господара несреће на сарајевској телевизији причао како на Перуну и Планиници постоје јаке српске снаге, и како су добро наоружане, и како ће их се морати уклонити одатле. Истина је била да су у том часу тамо живјели и склањали се људи са свих страна, у ту планину, као у збјег, и да немају готово никакво наоружање. А на ионако смрзнуту душу спушта им се најгоре од свих осјећања – да су издани и остављени од својих. Узнемирен и ужаснут, назвао сам брата и рекао да можда могу да извучем бар један аутобус жена са малом дјецом. Ваљда сам подсвјесно помишљао како ће тако макар неко остати жив. И тако се догодила епизода са аутобусом.

Возећи се од Вареша према Зворнику срели смо само један ауто на чијем је крову била натоварена роба, јасно је било да неко некуда бјежи. Тих сам се дана кретао Хрватском и Босном, те сам имао другачију представу о рату од оне коју су људи стицали сједећи пред телевизорима. Таква слика стварности, посредована кроз екран, често је различита од оног што се заиста збива. Но, нажалост, то зурење у екран, схватао сам тада на најгрубљи начин, не чини људе само суштински пасивнима у односу на догађаје, већ их, што је још горе, чини и потпуно увјереним да је баш све тако како говоре они

који им се обраћају из кутије. Чини их увјеренима и злобно острашћенима. Јер ако би неко ко је доживио оно о чему они само причају, на било који начин, довео у питање њихове тако усвојене ставове, узвратили би невјероватном агресијом и отвореном мржњом.

Али овај је наш мали потхват успио, владика Атанасије је, додуше, претрпио критике од „својих“, за шта, као што је њему било својствено, уопште није марио. Међутим, била је то кап у мору јер је на Планиници и у њеној околини остало мноштво људи, потпуно незаштићених. Стално сам, и све снажније, био гоњен мишљу да морам нешто да учиним како бих им помогао.

IV

Џорџ Бест у Генералштабу

Скочио сам нагло из оне чудне фотеље и кренуо до пријатеља како бих га замолио да заједно посјетимо неке људе за које су ми рекли да би можда могли помоћи. Данашњи дан је био пресудан. Сваки дан је пресудан.

Прво су ми рекли *они што знају све*:

– Питај Аркана.

Оћутао сам. Тако нешто сам отклањао и као помисао.

Потом су ме питали колико имам новца. Када би чули да немам новца и да само покушавам да заштитим људе, међу којима су били и моји најрођенији (а сваким даном сви тамо остављени и заборављени бивали су ми некако све рођенији), сви би се почели понашати и изговарати на исти начин. Скоро да су ми се подсмјевали и држали ме за лудог. Јер, шта уопште покушаваш да урадиш ако немаш пара. Да одеш код оних „паравојних“ и позовеш се на патриотизам, још ћеш добити и батине.

– Иди војсци!

Они су вјеровали у војску, али ја нисам. Нисам вјеровао у војску јер сам, као што рекох, недавно дошао с

одслужења војног рока и знам колико је била неспремна за рат. Међутим, онда се десило нешто сасвим неочекивано. Сједели смо у кафани, у чувеном *Злајном буренцеџиу*, и један ми је човјек, вјероватно шеф или власник, тутнуо у руку цедуљицу рекавши да је однесем у Генералштаб. Чуо је мој разговор са пријатељима о Планиници и придружио нам се за столом искрено заинтересован. Не знам шта је писало на цедуљици. Да ли из страха или поштовања, нисам погледао у њу, али сам поступио како ми је речено. И тако сам се, на сопствену невјерицу, нашао у згради Генералштаба објашњавајући једном генерал-мајору, који ме је за дивно чудо људски примио, гдје се налази Планиница, гдје су ти људи и какав је њихов положај. Рекао сам да се бојим паравојски којих је све више, а моји на Планиници су све даље од било каквог поретка, а тиме и заштите. Генерал-мајор ме је слушао усредсређено, озбиљног израза лица. Губио сам вјеру да ће помоћи јер је био некако хладан. Хладан, али чинио се разборитим. На крају ме је упитао зашто то радим.

– То је мој завичај, тамо су гробови мојих ближњих, тамо су ми пријатељи, родбина.

Сада ме је гледао с изразом разумијевања на лицу, мене и моју беспомоћност. Имао сам некакву снажну потребу да будем убједљив, а он је био суздран и званичан, и чинило се да се труди да ме не повриједи, па чак ни тиме што би ми дао лажну наду.

– Колико има људи, колико војно способних?

Одговарам отприлике, онако како знам.

– Не држите ме за ријеч. Знам, војска тражи прецизност, али тамо се стално мијења стање. Углавном, пристижу људи са свих страна, а нико више није у могућности да се, и да хоће, одатле избави.

Питао је гдје ме могу пронаћи ако случајно пронађу рјешење. Дао сам број телефона секретаријата на свом факултету.

Из Кнез Михаилове спуштао сам се низ Улицу 7. јула. Био сам сав скрхан. Неколико познаника зауставило ме и полураздрагано ми саопштило како је негдје, на неком важном састанку, договорено да будем говорник на главном митингу који ће се ускоро одржати на Цветном тргу. По некаквом усуду, сваку моју назовисрећу или успјех увијек прати и нека велика невоља. Видио сам у њиховим очима очекивање да ја тамо запалим масе, и онда ће то бити *сүйер*, моћи ће да се хвале да сам ја њихов другар. А нико од њих ни не помишља колико сам ја заправо изложен и колико су они за себе изабрали лагоднији положај.

Примио сам ту вијест с чуђењем и одређеном помутњом у глави. То што сам, с једне стране, међу студентима *популаран*, то што ме, с друге стране (био сам све увјеренији), прогони и на неки приглуп начин врбује Удба, као и то што, с треће стране, они с планине сваки дан и ноћ запомажу да им помогнем, јер ја сам у *Београду* – стварало ми је велики притисак. *Популарности* је човјеку који је одлучио да оде у манастир најнепотребнија ствар на свијету. Да, ја сам човјек који жели у манастир, та ме је мисао све снажније и одлучније заокупљала. Врбовање? За оног који је кренуо за Христом посљедња ствар у животу је да буде цинкарош, некакав нови Јуда. Не долази у обзир! Ја хоћу да будем Јован, онај најмлађи апостол који је једини имао довољно љубави и храбрости да буде под крстом свога божанског учитеља, а не Јуда. Брига за оне у планини? Једино то ме је уистину мучило. Но утом ми сину истовремено страшна и утјешна мисао: *не остављај*

остјављене! – што је за тебе сада начин да будеш сличан айосиолу Јовану њод Крстом.

Срећна је околност притом била да нико није знао за моју одлуку да идем у манастир. Знао је једино онај који треба да зна. Та тајна коју сам закопао дубоко у души била је једини светионик у бурном и мрачном мору хаотичних дешавања, у којима сам пловио као изгубљен рибар у малој барци. А управо тих дана стизале су у Београд избјеглице са свих страна, из Сарајева и околине посебно. Познаници међу њима тражили су да се сусретнемо, а некако су и сасвим људски очекивали да им помогнем у вези са смјештајем. Као по неком неписаном правилу, кога год сам познавао од ране младости, као да је баш у овом тренутку морао да ме пронађе и сусретне. Сви су били љубазни и немоћни, осим оних баш богатих, они нису имали потребу да ме се сјећају. Али ето, сад су били ту и они који у неким обичним околностима не би ни помислили на мене.

Једном приликом настаде у нашем студентском дому оштра препирка. Како то ја, на једној страни, желим да помогнем онима који хоће у планини да се боре, а на другој помажем и овима који су побјегли, прозивали су ме *они који све знају*. Било ми је веома непријатно јер се све то одиграло управо пред тим избјеглицама. Но и мене је раније помало мучила та дилема, па сам је покушавао разријешити. Сјетио сам се формуле која ми је сад била добродошла, позната мисао, или заповијест апостола Павла у Посланици Римљанима о неосуђивању: *Који једе нека не њрезире онога који не једе; и који не једе нека не осуђује онога који једе, јер ја Бој њрими*. Тако сам се и ја поставио: онај који се бори нека не осуђује онога који није спреман за борбу, и обратно. Не знам

да ли је та формула била примјењива у овом случају и да ли се Павлове ријечи могу односити на моје одлуке, али су ми донекле олакшавале нелагоду у ситуацијама које су се све чешће понављале. Није се више радило о избору факултета или града у коме ћеш студирати, па да сад о томе расправљамо, него се радило о избору између живота и смрти.

Моја чврста и још увијек тајна одлука да одем у манастир као да је потакнула појаву неколико дјевојака које су наједном имале потребу да ми кажу како су ме одувјек жељеле упознати и како су од првог нашег сусрета почеле гајити снажне, скривене симпатије. Нисам имао никакав јасан однос према њиховим ријечима. Није да сам био човјек без жеља, поготово не без сујете или потребе да се допаднем. Не, разлог је био у тој свеопштој смућености и растрзаности која нас је обузимала. А опет, било је и некако смијешно то што ми се показало како је у свијету баш све окренуто наглавце. Кад ти нешто хоћеш, оно те неће, а кад нечему окренеш леђа, оно те у стопу прати.

Снажна потреба да учиним оно што могу и помогнем својима тамо у планини, што сам сматрао и својом дужношћу, постајала је помало и опсесија. Мислио сам, ако ми то успе, све ће бити у реду. Знао сам да то нема превише везе са разумом, али тако сам вјеровао. Дужност ме иначе никад није испуњавала срећом, већ, прије бих рекао, неком тугом, али нисам налазио начина да одбијем покорност овој дужности. Страховао сам да сад, на својеврсном раскршћу и свог и њиховог живота, откријем да сам најчешће равнодушан, и да помажем више из вјерских побуда, а не зато што то заиста желим. Биће да је то стварало тај потмули осјећај туге у мени.

Спуштајући се према Патријаршији, смијао сам се сам са собом помишљајући како мора бити да стварно постоји ђаво, јер се ништа од овога не би збивало да нисам, сасвим свјесно и након дугогодишњег преиспитивања, одлучио да одем у манастир. И откуд сад све те дјевојке, зашто и оне сад одједном гледају у мене као да сам Џорџ Бест?